

ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА

Діяльність – одна із психологічних категорій, один із домінуючих факторів формування особистості. Що ж являє собою діяльність в сучасній психологічній літературі? Розглянемо сутність цього терміна в деяких джерелах і дамо своє узагальнення відносно діяльності педагога, вчителя.

В українському педагогічному словнику дано таке визначення: "Діяльність – спосіб буття людини в світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основними компонентами діяльності є: потреби, мета, засіб реалізації мети, результат. Загальним засобом діяльності є сукупність знарядь праці, тобто техніка і технологія. Універсальним предметом діяльності є природа й суспільство, а її загальним наслідком – олюднена природа" [2, 98].

М.Єнікеев пише: "Діяльність – цілеспрямована взаємодія людини з навколишнім середовищем, яка здійснюється на основі його пізнання і спрямована на його перебудову для задоволення потреб людини. Це складна багатопланова категорія, яка визначається внутрішніми і зовнішніми умовами, здійснюється за допомогою різних способів, прийомів, засобів. В онтогенетическом розвитку людини виділяються три провідних види діяльності: гра, навчання, праця. Але це лише найзагальніша класифікація видів діяльності. Тут пропускається такий вид діяльності як соціальний зв'язок людини та ін." [3, 65]. Значне місце відводиться діяльності в психології В.Казакова і Л.Кондратьєвої. Вони дають таке визначення: "Діяльність – це активна взаємодія людини із середовищем, в якому вона свідомо досягає поставленої мети, яка виникла в результаті виникнення певної потреби" [4, 55-78]. Приводять загальну структуру діяльності, яка має такий вигляд: "мета діяльності → мотиви → дії → навички → психічні акти (результати діяльності)".

В.Богословский, А.Ковальова та ін. пов'язують діяльність із рухом, дією, називають її соціальною і психологічною категорією. Основними видами діяльності вони вважають гру, навчання, працю [9, 130-152]. Велику увагу звертають на знання, вміння, навички і звички і надають їм детальну характеристику.

В.Лозниця характеризує діяльність дещо з іншого боку. Він пише, що діяльність – це одна з основних категорій психологічної науки, предметом якої є саме цілісна діяльність суб'єкта в різних формах та видах, у її філогенетичному, історичному та онтогенетичному розвитку. Основною генетичною вихідною є зовнішня предметна діяльність, яка породжує всі види внутрішньої психологічної. Складовими діяльності є дії та операції, що співвідносяться з потребами, мотивами, цілями [6, 24]. В "Основах загальної психології" під ред. С.Максименка відзначається, що діяльність людини – це свідомо активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети [10, 70]. У цій книзі, крім визначення діяльності в роботі, висвітлюються такі питання, як мета і мотиви діяльності, структура, засоби діяльності та процес їх засвоєння.

Дещо з іншого боку розглядають діяльність Є.Бондарчук і Л.Бондарчук. Під нею вони розуміють зовнішню (фізичну) і внутрішню (психічну) активність людини, породжану її потребами і спрямовану на перетворення самої і навколишнього світу.

Діяльність, таким чином, містить внутрішній і зовнішній компоненти. При цьому в різних видах діяльності їхнє співвідношення змінюється, але завжди внутрішньому компоненту, умінню дяти подумки належить провідна роль. У цьому і полягає якісна своєрідність людської психіки.

Становлення внутрішньої (психічної) діяльності відбувається поступово. Дитина спочатку робить дії з предметами (здійснює зовнішню, предметну діяльність) і лише згодом набуває здатності робити ті ж дії подумки. Процес перетворення зовнішніх (предметних) дій у внутрішні називають **інтеріоризацією** (від лат. interior – внутрішній).

У результаті інтеріоризації психіка людини набуває здатності оперувати предметами або явищами, відсутніми в її полі зору, а сама людина одержує можливість регулювати поведінку і

діяльність, базуючись не тільки на власному досвіді, а й на досвіді всього людства. При цьому зворотний процес утворення розумових (психічних) дій і дії з предметною діяльністю називають екстеріоризацією (від лат. exterior – зовнішній) [1, 65-66].

Отже, структурними елементами діяльності є потреба, мета, мотив, дія, задача, операції і, нарешті, результат.

Найбільш загальними та необхідними умовами продуктивної психічної діяльності особистості є: мова, мовлення, спілкування та увага [10, 90] (див. рис.2).

Рис. 1. Структура діяльності за О.Леонтьєвим [7, 191]

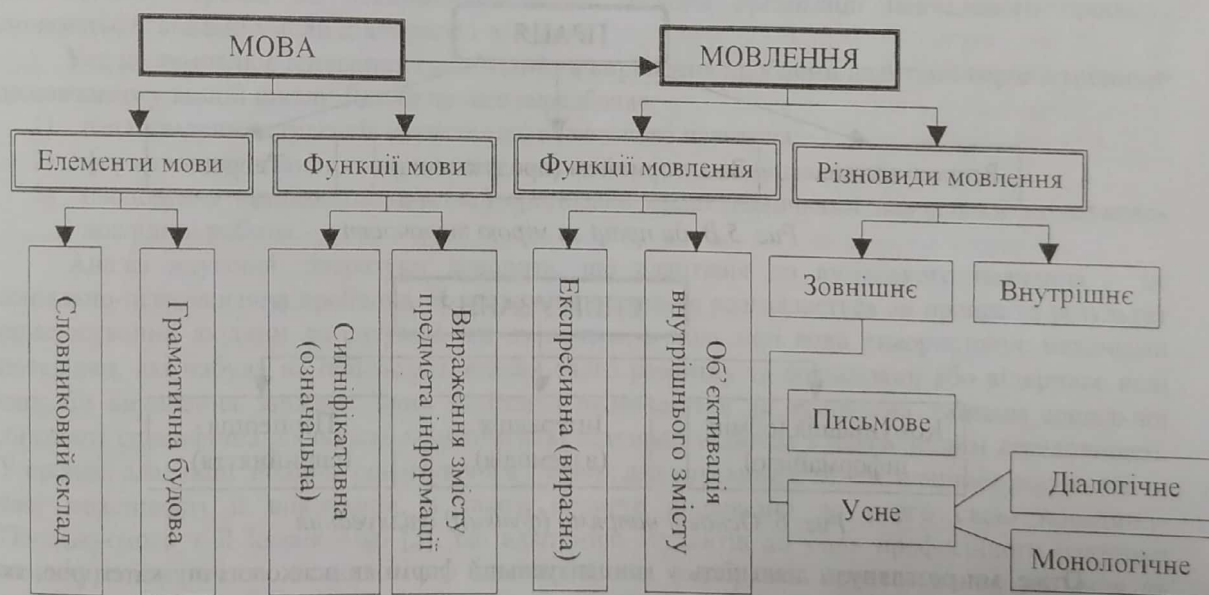
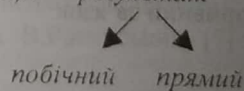

Рис. 2. Графічне зображення структури мовної діяльності

Враховуючи сказане та абстрактну психолого-педагогічну модель діяльності [12, 180], ми склали таку орієнтовну структуру навчальної діяльності:

суб'єкт → потреби → мотиви → мотивація → головна мета → (часткові цілі) → (умови) → завдання → дії → (умови) → операції → результат

Основні види діяльності і їх структури ми зобразили на рис. 3, 4, 5, 6.

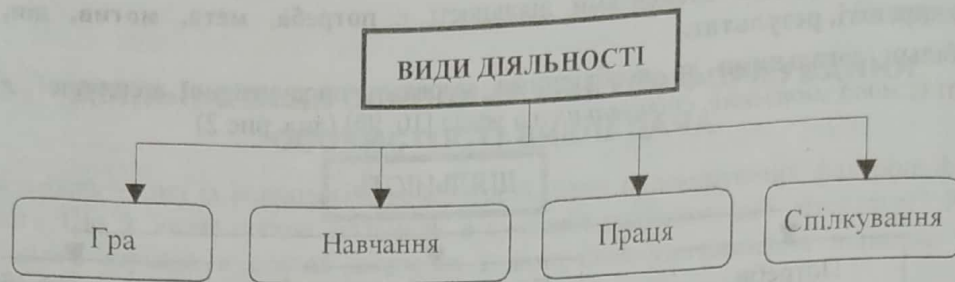

Рис. 3. Види діяльності [6, 38]

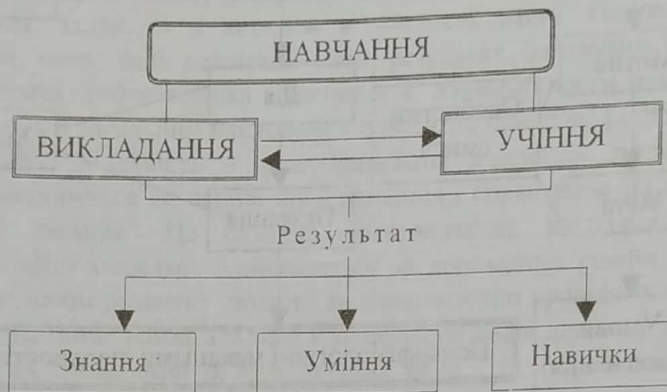

Рис. 4. Структура навчальної діяльності

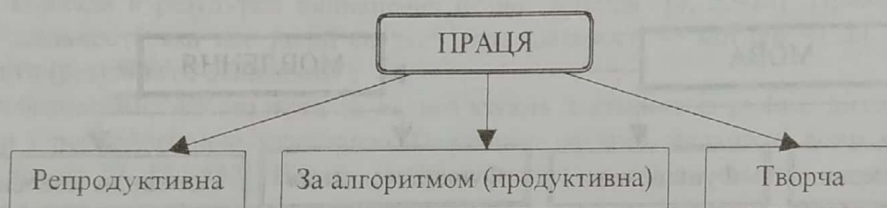

Рис. 5. Види праці за мірою творчості

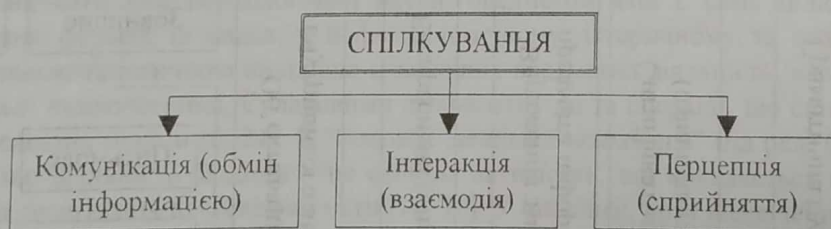

Рис. 6. Основні напрями (функції) спілкування

Отже, ми розглянули діяльність у концептуальній формі як психологічну категорію, яка пов'язана з категорією спілкування. В цих категоріях є багато спільного:

- домінування факторів оптимальних умов формування особистості;
- існування органічного зв'язку: діяльність майже завжди супроводжується спілкуванням;
- будь-який вид діяльності не обходиться без спілкування, особливо гра та учіння;
- завдяки діяльності і спілкуванню формувалась високоорганізована матерія, тобто мозок, а також його головна функція – свідомість;
- основними видами діяльності викладача є: викладання – спілкування – учіння, між якими існує нерозривний зв'язок.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Даючи узагальнене визначення діяльності, можна сказати, що це – свідомо активна взаємодія людини з середовищем (людиною), в якому вона досягає поставленої мети, викликаної необхідними потребами. Всякий вид діяльності має відповідну структуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук Е.Н., Бондарчук Л.И. Основы психологии и педагогики. Курс лекций. – М., 1985. – 220 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии. – М.: Юристъ, 1996. – 631 с.
4. Казаков В.Г., Кондратьева Л.Л. Психология. – М.: Высш. шк., 1989. – 383 с.
5. Лингарт И. Процесс и структура человеческого учения. – М., 1970. – С.571.
6. Лозниця В.С. Психологія і педагогіка: основні положення. Навчальний посібник. – К.: "ЕксОБ", 1999. – С.24.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1998. – 479 с.
8. Общая психология. Курс лекций / Сост. Е.И. Рогов. – М.: Владос, 1995. – 448 с.
9. Общая психология: Учебное пособие/ В.В. Богословский. – М.: Просвещение, 1981. – С.109-130.
10. Основи загальної психології / За ред. С.Д. Максименка. – К.: НПЦ Перспектива, 1998. – 91 с.
11. Основи педагогіки та психології. Опорний конспект лекцій. – К.: Видавничий центр КДТЕУ. – 1998. – 256 с.
12. Фридман Л.М. Педагогический опыт глазами психолога. Кн. для учителей. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.